

Rozdział I. Postępowanie w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności w ogólności

Zasadniczym pojęciem z punktu widzenia prowadzenia egzekucji sądowej w sprawach cywilnych jest „tytuł wykonawczy”. Na jego podstawie można prowadzić egzekucję o całe objęte nim roszczenie i ze wszystkich części majątku dłużnika (art. 803 KPC). Stanowi on podstawę nie tylko wszczęcia, ale i prowadzenia egzekucji sądowej w sprawach cywilnych.

Pojęcie „tytułu wykonawczego” zostało zdefiniowane w art. 776 zd. 2 KPC¹, zgodnie z którym tytułem wykonawczym jest tytuł egzekucyjny zaopatrzone w klauzulę wykonalności, chyba że ustawa stanowi inaczej. Wyróżnić można zatem dwa obligatoryjne elementy: „tytuł egzekucyjny” i „klauzula wykonalności”. Z uwagi na przedmiot opracowania, istotne znacznie ma drugi z powyższych składników „tytułu wykonawczego”, a mianowicie „klauzula wykonalności”.

Tytułem uwag wstępnych należy stwierdzić, że nadanie klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu stanowi generalne zezwolenie na przeprowadzenie postępowania egzekucyjnego dla wymuszenia określonego w tytule egzekucyjnym roszczenia². Jej uzyskanie następuje po przeprowadzeniu sądowego postępowania w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności.

¹ W brzmieniu wprowadzonym ustawą z 16.9.2011 r. (Dz.U. Nr 233, poz. 1381), obowiązującą od 3.5.2012 r.

² H. Mądrzak (Funkcja i charakter postępowania klauzulowego, AUW No 335, 1976, s. 199 i n.) wskazuje na inną możliwość, a mianowicie na system dozwoleń egzekucji, w którym to sąd udziela zezwolenia na przeprowadzenie postępowania egzekucyjnego wyznaczając jego granice oraz określając rodzaj środków przymusu, jakie organ egzekucyjny może użyć wobec dłużnika, z tym że w przypadku umorzenia postępowania egzekucyjnego, dla ponownego wszczęcia egzekucji potrzebne jest uzyskanie nowego zezwolenia.

Postępowanie w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności regulowane jest przepisami Kodeksu postępowania cywilnego w art. 776–792 i art. 795³ oraz art. 794¹ i 794².

Natomiast w ramach postępowania w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności można wyróżnić postępowanie w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika. Określając ramy postępowania w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika wyodrębniamy:

- 1) postępowanie w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika z ograniczeniem jego odpowiedzialności do majątku objętego wspólnością majątkową (art. 787 KPC),
- 2) postępowanie w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika z ograniczeniem jego odpowiedzialności do przedsiębiorstwa wchodzącego w skład majątku wspólnego małżonków (art. 787¹ KPC).

Z uwagi na powyższe, można w zasadzie na tym etapie rozważań przyjąć, że ustawodawca wyróżnił dwa rodzaje postępowań w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika. Świadczy o tym chociażby ujęcie ich w osobnych jednostkach redakcyjnych. Analiza tych postępowań w toku dalszej części pracy pokaże ich odmienne cechy.

Postępowania w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika (art. 787 i 787¹ KPC) zawierają szczególne rozwiązania prawne, wyróżniające je spośród innych, typowych postępowań w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu. Przybliżenie w pierwszej kolejności rozwiązań ogólnych stworzy swoiste tło i podstawę do analizy rozwiązań szczególnych dotyczących wyżej wymienionych postępowań z art. 787 i 787¹ KPC. Celowe jest zatem, w ramach uwag ogólnych dotyczących postępowania w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu⁴, zasygnalizowanie takich istotnych kwestii, jak: określenie celu postępowania klauzulowego, jego charakteru oraz funkcji. Aby opisać klauzulę wykonalności z szerszej perspektywy, należy ponadto przybliżyć pojęcie „tytułu wykonawczego” w kontekście podstawy wszczęcia i prowadzenia

³ Zob. *M. Muliński*, *Postępowanie o nadanie klauzuli wykonalności krajowemu tytułowi egzekucyjnemu*, Warszawa 2005, s. 22.

⁴ Postępowanie w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności określane często w literaturze i orzecznictwie również jako postępowanie klauzulowe. Z uwagi na tożsamość tych pojęć w dalszej części pracy będą one używane zamiennie.

egzekucji. Podane wyżej kwestie są kluczowe z punktu widzenia dalszych rozważań i zostaną rozwinięte w następnych częściach pracy.

§ 1. Cele postępowania w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności

I. Cele postępowania cywilnego w ogólności

W literaturze przedmiotu przyjmuje się, że podstawowym celem postępowania cywilnego jest urzeczywistnienie cywilnego prawa materialnego⁵. Powyższe stwierdzenie stanowić będzie podstawę do dalszych rozważań odnośnie do celu postępowania klauzulowego. Określając cel postępowania w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności, należy mieć na uwadze wskazany wyżej podstawy cel postępowania cywilnego, a ustalenie celu postępowania klauzulowego powinno nastąpić w kontekście celu postępowania cywilnego, który został wskazany na wstępie.

Określając cel postępowania klauzulowego, należy wziąć pod uwagę jeszcze jedną okoliczność, a mianowicie fakt, że realizacja norm prawa materialnego przebiega w pewnych etapach. Przyjąć można zatem, że Kodeks postępowania cywilnego reguluje różnego rodzaju postępowania: służące osiągnięciu celu zmierzającego do zaspokojenia roszczenia lub wykonania praw. Wyróżnia się postępowanie rozpoznawcze, zabezpieczające oraz postępowanie wykonawcze. W literaturze przedmiotu *K. Korzan* na oznaczenie materii uregulowanej w Księdze II Części II KPC użył określenia „postępowanie wykonawcze”⁶. W ocenie *M. Marciniaka*⁷ takie stanowisko eliminowało dualizm znaczeniowy terminów „egzekucja” i „postępowanie egzekucyjne” oraz wprowadzało paralelizm pojęciowy między postępowaniem wykonawczym a postępowaniem rozpoznawczym i zabezpieczającym. W nowszej literaturze *M. Marciniak*⁸ podkreśla, że postępowanie wykonawcze jest pojęciem szer-

⁵ *A. Marciniak*, Ograniczenia egzekucji sądowej, *Acta UŁ*, *Folia Iuridica* 26, 1986, s. 5 z powołaniem się na wskazaną tam w przypisie 1 literaturę oraz *I. Gil, P. Gil*, *Postępowanie klauzulowe*, Warszawa 2007, s. 17 z powołaniem się na wskazaną tam w przypisie 1 literaturę.

⁶ *A. Marciniak*, Podstawa egzekucji sądowej (tytuł wykonawczy), *Acta UŁ* 1991, s. 119, za *K. Korzanem* w przypisie Nr 28. Należy zastrzec, że obecnie przepisy dotyczące postępowania klauzulowego oraz postępowania egzekucyjnego zostały zamieszczone w Części III KPC.

⁷ *A. Marciniak*, *Podstawa...*, *op. cit.*, s. 120.

⁸ *A. Marciniak*, *Sądowe postępowanie egzekucyjne*, Warszawa 2011, s. 22.

szym, odnoszącym się zarówno do przymusowego wykonania orzeczenia sądowego w drodze egzekucji sądowej, jak i innych sposobów jego wykonania. Autor wskazuje również, że postępowanie egzekucyjne jest pojęciem węższym, związanym z wykonaniem orzeczenia w drodze egzekucji. Postępowanie egzekucyjne jest tylko sposobem przeprowadzenia egzekucji, ta zaś nie może się odbyć inaczej, jak tylko w ramach postępowania egzekucyjnego⁹. Natomiast egzekucja polega na zastosowaniu przez powołane do tego organy egzekucyjne przewidzianych prawem środków przymusu¹⁰. Dla porządku dalszych rozważań trzeba dodać, że postępowanie rozpoznawcze prowadzone jest przez sąd, natomiast w postępowaniu egzekucyjnym organem prowadzącym, co do zasady, jest komornik sądowy¹¹.

Podziałem na postępowanie rozpoznawcze i wykonawcze w nowszej literaturze posługują się również *I. Gil* i *P. Gil*¹², podając że Kodeks postępowania cywilnego wyraźnie wyróżnia te dwie podstawowe fazy postępowania cywilnego. Autorzy wskazują, że granica pomiędzy tymi postępowaniami jest wyraźna i niewzruszalna, a wytyczają ją art. 803 i 804 KPC. Natomiast postępowania pomocnicze bądź pośrednie zasadniczo nie są tak wyodrębnione, co niejednokrotnie powoduje wątpliwości dotyczące ich charakteru prawnego¹³.

Wracając do rozważań dotyczących celu postępowania w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności należy podnieść, że mimo wspólnego celu, określonego na wstępie jako podstawowy, cele doraźne poszczególnych faz postępowania cywilnego są odmienne¹⁴. W postępowaniu rozpoznawczym następuje odtworzenie stanu faktycznego, a następnie podciągnięcie tego stanu pod obowiązującą normę prawną¹⁵. Działania podjęte w tym postępowaniu przez podmioty inicjujące to postępowanie zmierzają do merytorycznego zakończenia postępowania i uzyskania tytułu egzekucyjnego. Chronologicznie po tym postępowaniu następuje wszczęcie, co do zasady, na wniosek uprawnionego podmiotu postępowania wykonawczego. Postępowanie to służy zrealizowaniu osiągniętego w postępowaniu rozpoznawczym orzeczenia¹⁶. Innymi

⁹ *A. Marciniak, Sądowe..., op. cit., s. 21.*

¹⁰ *Ibidem, s. 19.*

¹¹ Szerzej w tym zakresie – w zakresie egzekucji z nieruchomości: *J. Łopatowska-Rynkowska, Czynności sądu w toku egzekucji z nieruchomości, Wrocław 2007, s. 24.*

¹² *I. Gil, P. Gil, op. cit., s. 17.*

¹³ *Ibidem, s. 17.*

¹⁴ *Ibidem, s. 18.*

¹⁵ *Ibidem, s. 18.*

¹⁶ W tym miejscu należy uczynić zastrzeżenie, że zasadą jest, iż postępowanie egzekucyjne poprzedzone jest postępowaniem rozpoznawczym. W obowiązującym porządku prawnym istnieją

słowy: w postępowaniu rozpoznawczym badaniu podlegają kwestie materialnoprawne, a w postępowaniu egzekucyjnym następuje wykonanie tytułu, niekiedy przy użyciu przymusu.

Powyższe podziały nie mają w zasadzie znaczenia dla przedmiotowych rozważań. Określając charakter postępowania w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności znaczenia nabiera pokazanie, że przedmiotowe postępowanie umiejscowione jest pomiędzy dwoma fazami postępowania cywilnego – postępowaniem rozpoznawczym i postępowaniem wykonawczym (egzekucyjnym). Dlatego w dalszej części pracy dla oznaczenia drugiej fazy postępowania będę posługiwał się pojęciem „postępowanie egzekucyjne”.

Określając zatem cel postępowania w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności, należy mieć na uwadze wskazany cel postępowania cywilnego i w jego kontekście określić doraźny cel postępowania w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności.

II. Cel postępowania w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności

Powyższe rozważania dotyczące celów postępowania w ogólności skłaniają do konkluzji, że zrealizowany został cel postępowania rozpoznawczego lub też bez przeprowadzenia takiego postępowania mamy orzeczenie konkretyzujące stosunek materialnoprawny – tytuł egzekucyjny. Z drugiej strony nie zostało jeszcze wszczęte postępowanie, którego celem jest zrealizowanie tego tytułu, w tym również z zastosowaniem środków przymusu, a co najistotniejsze – z zakazem badania treści tytułu przez organ postępowania egzekucyjnego.

Granica pomiędzy tymi dwoma postępowaniami jest bardzo wyraźna, a wytyczona przez art. 803 i 804 KPC. Tytuł wykonawczy stanowi podstawę wszczęcia postępowania egzekucyjnego i prowadzenia egzekucji o całe objęte nim roszczenie i ze wszystkich części majątku dłużnika, chyba że z treści tytułu wynika co innego (art. 803 KPC). Organ egzekucyjny nie jest uprawniony do badania zasadności i wymagalności obowiązku objętego tytułem wykonawczym (art. 804 KPC) ani też dokonywać w nim żadnych zmian.

W tej sytuacji konieczne jest przeprowadzenie postępowania w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności. Jego celem jest zbadanie tytułu egzekucyjnego pod względem formalnym i stwierdzenie, że pozwala on na zainicjowanie

jednakże sytuacje, gdy postępowanie egzekucyjne nie jest poprzedzone postępowaniem rozpoznawczym, o czym w dalszej części pracy, w części poświęconej tytułom pozasądowym.

postępowania, w którym zostanie zrealizowane uprawnienie wynikające z tego tytułu. Dodać należy, że przeprowadzenie takiego postępowania ma zapobiec nieuzasadnionemu lub przedczesnemu wdrożeniu środków przymusu, stanowiącego przez to gwarancję praworządnego działania organów egzekucyjnych¹⁷.

Na powyższe nakłada się jeszcze jedna istotna okoliczność. W określonych przypadkach ustawodawca przewidział rozpoznawanie w tym postępowaniu pewnych zagadnień o charakterze materialnoprawnym¹⁸. Zbadanie tych kwestii jest stosunkowo łatwe i nie wymaga przeprowadzenia skomplikowanego postępowania dowodowego¹⁹. Ich uwzględnienie w toku postępowania może prowadzić do zmiany lub uzupełnienia tytułu.

Reasumując, możemy przyjąć, że celem postępowania o nadanie klauzuli wykonalności jest stwierdzenie wykonalności tytułu egzekucyjnego, jak również, co istotne dla dalszych rozważań, w określonych przypadkach jego zmiana lub uzupełnienie²⁰. W polskim systemie prawnym następuje to przez uzyskanie klauzuli wykonalności. Wskazać należy, że nadanie klauzuli wykonalności oznacza generalne zezwolenie na przeprowadzenie postępowania egzekucyjnego dla wymuszenia określonego w tytule roszczenia²¹.

Natomiast skutkiem przeprowadzonego postępowania klauzulowego jest uzyskanie przez wierzyciela tytułu wykonawczego stanowiącego podstawę wszczęcia i prowadzenia postępowania egzekucyjnego lub odmowę jego wydania.

§ 2. Charakter prawny i funkcje postępowania w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności

Określenie charakteru i funkcji typowego postępowania klauzulowego ma istotne znaczenie dla wyznaczenia ram postępowania w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności. Stworzy to tło do dalszych szczegółowych rozważań w zakresie charakteru i funkcji postępowania w przedmiocie nadania klauzuli

¹⁷ Tak *J. Turek*, Postępowanie klauzulowe z art. 787 KPC, MoP 2001, Nr 3, s. 148.

¹⁸ *M. Muliński*, Postępowanie..., *op. cit.*, s. 14 i 191.

¹⁹ *Ibidem*, s. 14.

²⁰ *H. Mądrzak*, Zakres kognicji sądu w postępowaniu o nadanie klauzuli wykonalności w trybie art. 787 k.p.c., Stud. Cywilist. 1975, t. XXV–XXXI, s. 153 i n.

²¹ *H. Mądrzak*, Funkcja..., *op. cit.*, s. 199.

wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika, jak również pozwoli na dokonanie analizy tego postępowania w ujęciu dynamicznym.

Określenie charakteru postępowania klauzulowego umożliwi nam jego umiejscowienie w systemie postępowania cywilnego i dokładniejsze określenie jego położenia względem postępowania rozpoznawczego i egzekucyjnego. Dzięki temu uzyskamy m.in. odpowiedź na temat ogólnych zasad dotyczących tego postępowania oraz przepisów, jakie należy wówczas stosować.

Analiza funkcji tego postępowania wskaże okoliczności, które podlegają badaniu w tym postępowaniu. Stanowić będzie to podstawę do dalszych szczegółowych rozważań w zakresie chociażby podstaw nadania klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika oraz kognicji sądu w tym postępowaniu.

I. Charakter prawny postępowania w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności

Charakter postępowania w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności nie jest w literaturze przedmiotu²² i orzecznictwie ujmowany jednolicie²³. Wątpliwości dotyczą tego, czy postępowanie klauzulowe stanowi odrębne postępowanie, czy należy do postępowania rozpoznawczego, czy też powinno się postępowanie klauzulowe zaliczyć do postępowania egzekucyjnego²⁴.

Wskazane rozbieżności wynikają z uwarunkowań o charakterze historycznym. W dawniejszej literaturze i orzecznictwie dominował bowiem pogląd, że postępowanie w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności należy do postępowania egzekucyjnego²⁵. Postępowanie klauzulowe, z uwagi na jego lokalizację w obrębie postępowania egzekucyjnego, było utożsamiane z postę-

²² I. Gil, P. Gil, *op. cit.*, s. 26; M. Muliński, *Postępowanie...*, *op. cit.*, s. 6; J. Jankowski, Kryteria decydujące o pojęciu stron postępowania egzekucyjnego na tle struktury tego postępowania, *Acta UŁ, Folia Iuridica* 42, 1989, s. 38; W. Gorczyca, M. Lewandowski, Pozycja procesowa dłużnika w postępowaniu klauzulowym, *MoP* 2009, Nr 13, s. 728 oraz z powołaniem się na wskazaną tam literaturę. I. Gil i P. Gil wskazują na różne poglądy dotyczące zakwalifikowania postępowania klauzulowego, poczynając od okresu międzywojennego.

²³ Na co wskazuje W. Gorczyca, M. Lewandowski, *op. cit.*, s. 728 oraz zwrócić uwagę na powołaną tam literaturę oraz ostatnio SN w uchwale z 18.3.2011 r., III CZP 117/10, OSNC 2011, Nr 11, poz. 120.

²⁴ I. Gil, P. Gil, *op. cit.*, s. 26.

²⁵ J. Krajewski, *Procesowa ochrona praw małżonka przed egzekucją prowadzoną przeciwko jego współmałżonkowi*, [w:] *Księga pamiątkowa ku czci Kamila Stefki*, Warszawa–Wrocław 1967, s. 150.

powaniem egzekucyjnym. Wskazywano, że postępowanie to stanowi szeroko pojmowane postępowanie egzekucyjne. W nowszej literaturze można również spotkać podobne głosy. *M. Uliasz*²⁶ stwierdza, że postępowanie klauzulowe stanowi etap postępowania egzekucyjnego, przy czym jest to etap odrębny i autonomiczny względem postępowania egzekucyjnego w ścisłym tego słowa znaczeniu. Uzasadnia ten pogląd wskazując, że przepisy o postępowaniu klauzulowym zamieszczone są w Części drugiej Księdze drugiej KPC, zatytułowanej „Postępowanie egzekucyjne”. Podobnie należy potraktować wypowiedź *J. Turka*²⁷, w ocenie którego postępowanie klauzulowe stanowi część postępowania egzekucyjnego *sensu largo*, za czym przemawia umiejscowienie wymienionych przepisów o postępowaniu klauzulowym w całokształcie przepisów o postępowaniu egzekucyjnym w KPC.

Obecnie przeważa jednak pogląd odmienny. Podkreśla się samodzielny i autonomiczny charakter postępowania klauzulowego²⁸. I tak *K. Korzan*²⁹ uznał, że jest ono odrębnym postępowaniem, nie jest częścią składową postępowania egzekucyjnego. Stanowi ono jak gdyby „pomost” pomiędzy procesem lub innym postępowaniem rozpoznawczym a postępowaniem egzekucyjnym. Dodatkowo dostrzega, że gdyby postępowanie egzekucyjne stanowiło kontynuację postępowania klauzulowego, to zbędne byłoby podejmowanie czynności celem złożenia wniosku o wszczęcie egzekucji, a żądanie, o którym mowa w art. 797 KPC, byłoby zbędne. *M. Muliński*³⁰ uważa, że postępowanie w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności nie stanowi kontynuacji postępowania rozpoznawczego. Ponadto podkreśla, że w przypadku tytułów pozasądowych nie może stanowić jego namiastki. *F. Zedler*³¹ podaje, że jest to postępowanie, które następuje zasadniczo po przeprowadzeniu postępowania rozpoznawczego. *H. Mądrzak*³² przyjmuje natomiast, że postępowanie klauzulowe nie zalicza się już do postępowania rozpoznawczego, ale nie jest jeszcze postępowaniem egzekucyjnym. Nie stanowiąc jednak przedłużenia postępowania rozpo-

²⁶ *M. Uliasz*, Głosa – Wniosek o nadanie klauzuli wykonalności, MoP 2004, Nr 6, s. 283 z powołaniem się na *W. Broniewicza*, Postępowanie egzekucyjne i egzekucja w sprawach cywilnych, PiP 1988, Nr 8, s. 39.

²⁷ *J. Turek*, Postępowanie..., *op. cit.*, s. 148.

²⁸ *W. Gorczyca*, *M. Lewandowski*, *op. cit.*, s. 728 oraz powołana tam literatura.

²⁹ *K. Korzan*, Czy do egzekucji z majątku wspólnego wystarczy tytuł wykonawczy przeciwko jednemu z małżonków?, *Rej.* 1996, Nr 2, s. 26.

³⁰ *M. Muliński*, Postępowanie..., *op. cit.*, s. 1.

³¹ *F. Zedler*, Zakres rozpoznania sprawy przed sądem w postępowaniu o nadanie klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika (art. 787 KPC), *NP* 1978, Nr 5, s. 422.

³² *H. Mądrzak*, *Zakres...*, *op. cit.*, s. 151–152.

znawczego, może ono w szczególnych przypadkach zawierać w węższym lub szerszym zakresie także elementy postępowania rozpoznawczego. *H. Pietrkowski*³³ wskazuje, że jest to postępowanie autonomiczne w stosunku do postępowania rozpoznawczego i egzekucyjnego oraz pomocnicze w stosunku do tego ostatniego. *I. Gil, P. Gil*³⁴ przyjmują, że postępowanie klauzulowe jest samodzielnym postępowaniem.

Określenie zatem charakteru postępowania w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności pozwoli na określenie jego miejsca w systemie postępowania cywilnego. Konieczne jest ustalenie, czy postępowanie to można zaliczyć do postępowania rozpoznawczego lub egzekucyjnego, czy też stanowi odrębne postępowanie niezależne od tych postępowań. Ustalenie charakteru postępowania klauzulowego ma bowiem istotne znaczenie chociażby w kwestii, jakie zasady i wykładnię stosować w tym postępowaniu, jeśli nie są one uregulowane wprost przepisami normującymi to postępowanie³⁵.

1. Postępowanie rozpoznawcze a postępowanie egzekucyjne

Określając charakter postępowania w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności, należy w pierwszym rzędzie odwołać się do podziału postępowania cywilnego na postępowanie rozpoznawcze i egzekucyjne. Jak wskazano wyżej, można bowiem wprowadzić taki podział postępowania cywilnego z racji wyróżnienia tych właśnie dwóch podstawowych faz postępowania. Pomiędzy nimi istnieje zasadnicza i podstawowa różnica. Postępowanie rozpoznawcze w ogólności zmierza do odtworzenia stanu faktycznego, który jest następnie podstawą konkretyzacji i urzeczywistnienia normy prawa materialnego. Natomiast postępowanie egzekucyjne służy wprowadzeniu tej normy w życie, również przy zastosowaniu środków przymusu³⁶. Istotne jest to, że istnieje w zasadzie przejrzysta granica pomiędzy postępowaniem rozpoznawczym a egzekucyjnym. Granicę tę wyznacza brzmienie art. 804 KPC. Przepis ten ustanawia zakaz badania przez organ egzekucyjny zasadności i wymagalności obowiązku objętego tytułem wykonawczym³⁷.

Dla jasności dalszych wywodów należy zaznaczyć, że w literaturze przedmiotu wyróżnia się pojęcia „postępowanie egzekucyjne” i „egzekucja”. Przyj-

³³ *H. Pietrkowski*, *Metodyka pracy sędziego w sprawach cywilnych*, Warszawa 2009, s. 651 z powołaniem się na uchwałę SN z 9.11.1994 r., III CZP 143/94, OSNC 1995, Nr 3, poz. 46.

³⁴ *I. Gil, P. Gil*, *op. cit.*, s. 29.

³⁵ *Ibidem*, s. 26.

³⁶ *H. Pietrkowski*, *Metodyka...*, *op. cit.*, s. 651.

³⁷ *J. Jankowski*, *Uczestnicy sądowego postępowania egzekucyjnego*, Acta UŁ 1992, s. 42.

muje się, że nie są to pojęcia tożsame³⁸. Jednakże nie ma potrzeby przedstawiana szczegółowych kwestii, które są związane z tymi pojęciami. Ogólnie należy wskazać, że egzekucja jest główną treścią i celem postępowania egzekucyjnego zaczynającego się z chwilą złożenia wniosku przez wierzyciela o wszczęcie egzekucji. Wszczęcie egzekucji następuje natomiast dopiero w chwili podjęcia przez organ egzekucyjny pierwszej czynności egzekucyjnej realizującej wobec dłużnika przymus zmierzający do urzeczywistnienia stanu prawnego stwierdzonego przez sąd tytułem wykonawczym³⁹. Przy egzekucji świadczeń pieniężnych pierwszą czynnością egzekucyjną jest zajęcie określonego składnika majątku dłużnika. Egzekucja polega na zastosowaniu przez organy egzekucyjne środków przymusu przewidzianych przez ustawę procesową celem spełniania świadczeń przysługujących wierzycielowi od dłużnika, a ustalonych w tytule egzekucyjnym⁴⁰. Dodatkowo należy wskazać, że z przepisu art. 803 i 804 KPC wynika, że organ egzekucyjny związany jest treścią tytułu wykonawczego. Konsekwencją tego jest, że nie może badać zasadności ani wymagalności tytułu, jak również wprowadzać w nim zmiany.

Ustalając wzajemną zależność postępowania rozpoznawczego i egzekucyjnego w systematyce postępowania cywilnego, należy również uczynić kilka uwag o charakterze historycznym. W literaturze przedmiotu *H. Mądrzak*⁴¹, odwołując się do powszechnego procesu niemieckiego, a także do dawnego postępowania sądowego dla krajów pruskich uważa, że początkowo wykonanie orzeczeń sądowych traktowane było jako końcowe stadium procesu lub jako dodatek do postępowania rozpoznawczego. Odrębności wynikały z odmienności funkcji postępowania egzekucyjnego w stosunku do rozpoznawczego. Następnie doszło do wyodrębnienia specjalnych organów wykonawczych, które w zasadzie były niezależne przy dokonywaniu czynności procesowych od organów egzekucyjnych. Pod tym względem w XIX w. nastąpiła ewolucja prawa egzekucyjnego. Natomiast we współczesnych systemach procesowych, z uwagi na odmiennosc funkcji i odpowiednio do niej dostosowaną strukturę, a także odrębności ustrojowo-organizacyjne organów wykonawczych, rozgraniczenie po-

³⁸ *A. Marciniak*, Podstawa..., *op. cit.*, s. 114 oraz *J. Łopatowska-Rynkowska*, *op. cit.*, s. 16 oraz zebrana tam literatura oraz *W. Broniewicz*, *op. cit.*, s. 39 i n. oraz *A. Józefowicz*, Czynności procesowe organu egzekucyjnego przed wszczęciem egzekucji, NP 1963, Nr 10, s. 1100.

³⁹ *A. Józefowicz*, *op. cit.*, s. 1100.

⁴⁰ *I. Gil*, *P. Gil*, *op. cit.*, s. 18 i 19 za *E. Wengerkiem*, Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych, Warszawa 1978, s. 9; tak również: *H. Pietrzkowski*, *Metodyka...*, *op. cit.*, s. 651.

⁴¹ *H. Mądrzak*, *Funkcja...*, *op. cit.*, s. 193.

stępowania rozpoznawczego i egzekucyjnego zostało przeprowadzone o wiele bardziej konsekwentnie i wyraźnie.

Dość należy, nie wchodząc w szczegóły, że sformalizowanie postępowania egzekucyjnego, a zwłaszcza przesłanek, od których zależy jego dopuszczalność, miało i ma służyć zapewnieniu sprawności przebiegu postępowania i zwiększeniu efektywności działań. Jednocześnie pozwoliło to na uwolnienie organów egzekucyjnych od zadań i działalności typu kognicyjnego⁴². Ujmując rzecz historycznie, należy wskazać, że w polskim systemie prawa cywilnego procesowego taki podział legł u podstaw obu kodyfikacji prawa procesowego z 1932 i 1964 r.⁴³.

W obecnie obowiązującym Kodeksie został on wyraźnie określony w art. 804 KPC, który wyłączył z zakresu kompetencji organów egzekucyjnych badanie zasadności lub wymagalności roszczenia stwierdzonego w tytule egzekucyjnym⁴⁴. Realizacja normy prawa materialnego przy użyciu środków przymusu znajduje swój najpełniejszy wyraz w części drugiej KPC, tj. w unormowaniu postępowania zabezpieczającego, i w części trzeciej KPC, tj. w postępowaniu egzekucyjnym⁴⁵.

2. Postępowanie w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności a postępowanie rozpoznawcze i postępowanie egzekucyjne

Wyróżniając dwie podstawowe fazy postępowania cywilnego: rozpoznawcze i egzekucyjne, w literaturze wyodrębnia się również postępowania określone mianem pomocniczych lub pośrednich. Z uwagi na to, że nie są one w tak wyraźny sposób wyodrębnione jak postępowanie rozpoznawcze lub egzekucyjne, często występują wątpliwości dotyczące ich charakteru prawnego⁴⁶.

Postępowanie klauzulowe z uwagi na to, że umożliwia wszczęcie i przeprowadzenie postępowania egzekucyjnego, ma charakter pomocniczy względem postępowania egzekucyjnego⁴⁷. W tym postępowaniu następuje uzyskanie tytułu wykonawczego, a więc tytułu stanowiącego podstawę do prowadzenia postępowania egzekucyjnego.

⁴² H. Mądrzak, *Funkcja...*, *op. cit.*, s. 198 oraz A. Marciniak, *Podstawa...*, *op. cit.*, s. 14 i n.

⁴³ H. Mądrzak, *Funkcja...*, *op. cit.*, s. 198.

⁴⁴ *Ibidem*, s. 198.

⁴⁵ I. Gil, P. Gil, *op. cit.*, s. 18.

⁴⁶ *Ibidem*, s. 17.

⁴⁷ I. Gil, P. Gil, *op. cit.*, s. 29.

3. Postępowanie w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności

Mając na uwadze powyższe uwagi dotyczące postępowania rozpoznawczego, egzekucyjnego oraz postępowań pomocniczych, przyjąć należy, że postępowanie w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności ma samodzielny charakter⁴⁸.

Nie stanowi ono części postępowania rozpoznawczego ani też egzekucyjnego. Nadal aktualna pozostaje teza, że postępowanie klauzulowe nie jest już postępowaniem rozpoznawczym, ale nie jest jeszcze postępowaniem egzekucyjnym⁴⁹. Na tym etapie rozważań możemy przyjąć, że umiejscawia się je pomiędzy tymi dwoma postępowaniami.

O samodzielności postępowania w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności świadczą takie jego elementy jak:

- 1) wszczęcie przedmiotowego postępowania następuje, co do zasady, na wniosek, wszczęcie zaś kolejnego etapu postępowania wymaga zgłoszenia wniosku w tym zakresie⁵⁰;
- 2) nie stanowi postępowania rozpoznawczego, mimo że organem jest sąd lub referendarz sądowy, gdyż postępowanie rozpoznawcze uległo już zakończeniu – został wydany tytuł egzekucyjny⁵¹;
- 3) nie jest to już postępowanie egzekucyjne, mimo systematyki kodeksowej, gdyż postępowanie egzekucyjne, co do zasady, wszczynane jest na wniosek; potrzebny jest zatem wniosek do wszczęcia postępowania egzekucyjnego (natomiast w tym przypadku wniosek dotyczy wszczęcia postępowania w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności);
- 4) do wniosku o wszczęcie postępowania egzekucyjnego należy przedłożyć tytuł wykonawczy, będzie on bowiem podstawą do wszczęcia i prowadzenia postępowania egzekucyjnego, a uzyskanie drugiego obligatoryjnego elementu tytułu wykonawczego – klauzuli wykonalności – następuje właśnie w toku postępowania w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności. Skoro tytuł wykonawczy stanowiący podstawę wszczęcia postępowania egzekucyjnego powstaje w postępowaniu klauzulowym,

⁴⁸ Tak również *I. Gil, P. Gil, op. cit.*, s. 29.

⁴⁹ *H. Mądrzak, Zakres...*, *op. cit.*, s. 151–152.

⁵⁰ *I. Gil, P. Gil, op. cit.*, s. 28.

⁵¹ Powyższa uwaga nie znajduje zastosowania z oczywistych powodów do tytułów pozasądowych, gdyż w tym przypadku istnieje już tytuł egzekucyjny uzyskany bez postępowania rozpoznawczego.

to postępowanie, w którym ten tytuł powstaje, nie może być fragmentem ani rodzajem tego postępowania⁵².

Reasumując, postępowanie w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności ma samodzielny charakter, niezależny od postępowania rozpoznawczego i postępowania egzekucyjnego.

4. Przepisy mające zastosowanie w postępowaniu klauzulowym

W zakresie uwag wstępnych do przedmiotowego rozdziału zostało zasygnalizowane, że nadawanie klauzuli wykonalności krajowym tytułom egzekucyjnym zostało unormowane w art. 776–792 i art. 795 KPC⁵³ oraz art. 7941 i 7942 KPC. Zagadnienie dotyczące przepisów mających zastosowanie w postępowaniu w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności wymaga jednak rozwinienia.

Wymienione wyżej przepisy zawierają regulacje dotyczące postępowania w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności. Nie zawierają jednak wszystkich unormowań dotyczących tego postępowania. Należy zatem udzielić odpowiedzi na pytanie: które przepisy znajdą zastosowanie w postępowaniu klauzulowym w zakresie nieuregulowanym powołanymi wyżej przepisami?

W literaturze przedmiotu *M. Muliński*⁵⁴ stwierdził, że w sprawach nieuregulowanych w art. 776–795 KPC w pierwszej kolejności powinny znaleźć zastosowanie przepisy normujące postępowanie egzekucyjne w ogólności, a dopiero, jeżeli w przepisach ogólnych o postępowaniu egzekucyjnym określone zagadnienie nie zostało uregulowane lub uregulowanie tam zamieszczone nie może być zastosowane ze względu na odmiennosc postępowania klauzulowego, to należy na podstawie art. 13 § 2 KPC⁵⁵ sięgnąć do przepisów o procesie. Autor uzasadnia taką kolejność zastosowania przepisów w postępowaniu klauzulowym przede wszystkim systematyką Kodeksu, z której wynika, że w postępowaniu tym stosuje się przepisy Działu I Tytułu I Części III dotyczące „Organów egzekucyjnych, ich właściwości i postępowania w ogólności” (wy-

⁵² *H. Mądrzak*, *Funkcja...*, *op. cit.*, s. 203.

⁵³ *M. Muliński*, *Postępowanie...*, *op. cit.*, s. 22.

⁵⁴ *Ibidem*, s. 23.

⁵⁵ *S. Grzybowski* (*System Prawa Cywilnego*, Wrocław 1985, t. I, s. 114) podał, że przez „odpowiednie” stosowanie innych przepisów należy rozumieć możliwość korzystania z przepisów będących przedmiotem odesłania w jeden z trzech następujących sposobów:

- 1) niektóre z nich można stosować wprost (bez żadnych modyfikacji),
- 2) inne wymagać będąc stosowania po dokonaniu określonych modyfikacji,
- 3) innych wreszcie nie będzie można stosować.

mieniony Dział poprzedza bowiem bezpośrednio przepisy o tytułach egzekucyjnych i klauzuli wykonalności). Ponadto wskazuje, że postępowanie o nadanie tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności stanowi część postępowania egzekucyjnego w szerokim znaczeniu, a postępowanie klauzulowe z uwagi na swój autonomiczny charakter nie należy do postępowania egzekucyjnego w ścisłym tego słowa znaczeniu. Tym samym jedynie część przepisów ogólnych o postępowaniu egzekucyjnym może znaleźć odpowiednie zastosowanie przy nadawaniu klauzuli wykonalności.

Z tym poglądem w zasadzie zbieżne jest stanowisko zaprezentowane przez *H. Mądrzaka*⁵⁶. Twierdzi on, że do postępowania w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności znajdują zastosowanie przepisy ogólne o postępowaniu egzekucyjnym (art. 758 i n. KPC) w zakresie, w jakim odnoszą się one do sądu.

Zbliżony pogląd do powyższych wyraził *H. Pietrkowski*⁵⁷, uważając jednak, że postępowanie klauzulowe przebiega według przepisów art. 776–795 KPC, ale mają w nim zastosowanie także przepisy ogólne zamieszone w tytule wstępnym KPC (art. 1–14) oraz część przepisów ogólnych o postępowaniu egzekucyjnym, które są objęte Tytułem I (art. 758–843). Uznanie postępowania klauzulowego za autonomiczne pozwala w kwestiach nieuregulowanych jego przepisami na odpowiednie stosowanie – zgodnie z art. 13 § 2 KPC – przepisów o procesie.

Odmienne poglądy wyrazili *I. Gil* i *P. Gil*⁵⁸, twierząc, że skoro postępowania klauzulowego nie można zaliczyć ani do jednego z etapów postępowania rozpoznawczego, ani do postępowania egzekucyjnego, więc oznacza to, że jest postępowaniem samodzielnym. W takiej sytuacji, zadaniem Autorów, w sprawach wprost tam nieuregulowanych będą miały zastosowanie odpowiednio przepisy o procesie na podstawie art. 13 § 2 KPC. Dodatkowo podnieśli, że w postępowaniu klauzulowym powinny mieć zastosowanie oprócz naczelnych zasad postępowania także zasady obowiązujące w procesie, a nie w postępowaniu egzekucyjnym.

Z uwagi na wcześniejsze rozważania i przyjęcie, że postępowanie w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności ma samodzielną i autonomiczny charakter, należałoby przyjąć drugi z przytoczonych poglądów zaprezentowany przez *I. Gil* i *P. Gil*, a mianowicie, że do postępowania w przedmiocie nadania

⁵⁶ *H. Mądrzak*, *Funkcja...*, *op. cit.*, s. 202.

⁵⁷ *H. Pietrkowski*, [w:] *T. Ereciński* (red.), *Kodeks postępowania cywilnego, Komentarz, Postępowanie egzekucyjne*, Warszawa 2012, s. 112.

⁵⁸ *I. Gil*, *P. Gil*, *op. cit.*, s. 29.

klauzuli wykonalności w przypadkach nieuregulowanych należy stosować odpowiednio przepisy o procesie z mocy art. 13 § 2 KPC. Przyjęcie samodzielnego charakteru postępowania klauzulowego nakazuje bowiem oderwanie tego postępowania od innych postępowań, w szczególności postępowania egzekucyjnego. Dostrzec bowiem należy, że argumenty odwołujące się do systematyki Kodeksu postępowania cywilnego związane były ze starszymi poglądami dotyczącymi określenia charakteru postępowania klauzulowego i zaliczenia tego postępowania do szeroko rozumianego postępowania egzekucyjnego.

Odwołując się w tym zakresie do stanowiska Sądu Najwyższego, należy zauważyć, że już w uchwale z 2.5.1973 r.⁵⁹ Sąd Najwyższy, podkreślając swoiste cechy postępowania o nadanie klauzuli wykonalności oraz brak przepisów dotyczących tego rodzaju postępowania przyjął, że mając na uwadze regulację art. 13 § 2 KPC, powinno się do niego stosować przepisy o procesie.

Niezależnie od powyższych uwag jednoznacznie przyjęcie jednego ze wskazanych wyżej poglądów, w przypadkach nieunormowanych przepisami postępowania klauzulowego, nie ma dla niego aż takiego znaczenia. Zakres bowiem regulacji określonej w Dziale I Tytułu I Części III – „Organy egzekucyjne, ich właściwość i postępowanie w ogólności” – jest bardzo ubogi i w zasadzie w niewielu sytuacjach można by odpowiednio zastosować przepisy z tej części Kodeksu.

Reasumując, w postępowaniu w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności w sprawach wprost nieuregulowanych w przepisach 776–792 i art. 795 oraz art. 794¹ i 794² KPC, na podstawie art. 13 § 2 KPC będą miały zastosowanie odpowiednio przepisy o procesie.

II. Funkcje postępowania w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności

Pojęcie funkcji postępowania cywilnego było przedmiotem licznych wypowiedzi doktryny⁶⁰. Natomiast w zakresie postępowania w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności w literaturze przedmiotu wskazuje się, że zasadniczą funkcją postępowania klauzulowego jest ustalenie, czy spełnione zostały wa-

⁵⁹ Uchwała SN z 2.5.1973 r., III CZP 7/73, OSNCP 1973, Nr 11, poz. 196.

⁶⁰ Z. Ziemiński, O pojęciu celu, zadania, roli i funkcji prawa, PiP 1987, Nr 12, s. 15; W. Berutowicz, Postępowanie cywilne w zarysie, Warszawa 1978, s. 62 i n. oraz M. Waligórski, Polskie prawo procesowe cywilne. Funkcja i struktura procesu. Warszawa 1947, s. 32, który funkcje postępowania cywilnego określa jako cele, którym ma służyć, zasięg jego działania i wyniki, jakie może osiągnąć.

runki umożliwiające nadanie tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności, aby ten mógł być zrealizowany w drodze przymusu państwowego⁶¹.

Odnośnie do wzmiankowanych warunków nadania klauzuli wykonalności zasadą jest, że w toku przedmiotowego postępowania badaniu podlegają, co do zasady, kwestie formalne związane z istnieniem prawidłowego tytułu egzekucyjnego⁶². Wynika to z tego, że w chwili prowadzenia przedmiotowego postępowania istnieje już tytuł egzekucyjny, a przedmiotem badania są kwestie związane w zasadzie tylko z wykonalnością orzeczenia.

Wyjątkowo przedmiotem badania w toku postępowania klauzulowego mogą być kwestie materialnoprawne. Z tego też względu można mówić o kognicji i o jej zakresie w ramach postępowania klauzulowego⁶³.

1. Zakres badania sądu w toku postępowania o nadanie klauzuli wykonalności

Zasadą jest, że badaniu w postępowaniu w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności podlegają kwestie formalne pozwalające na ocenę, czy tytuł egzekucyjny może uzyskać przymiot wykonalności, a więc czy może stanowić podstawę egzekucji? Z drugiej strony w literaturze przedmiotu słusznie zwrócono uwagę, że treść tytułu nie podlega zmianie, a więc modyfikacja elementów podmiotowych może dotyczyć jedynie treści klauzuli wykonalności⁶⁴.

W literaturze przedmiotu⁶⁵ wskazuje się, że w postępowaniu klauzulowym badanie obejmuje dwie grupy okoliczności. Pierwsza dotyczy sprawdzenia wymogów formalnych oraz treści tytułu egzekucyjnego. Badaniu podlegają tu takie okoliczności, jak:⁶⁶

- 1) czy przedłożony przez wierzyciela akt odpowiada cechom tytułu egzekucyjnego?

⁶¹ I. Gil, P. Gil, *op. cit.*, s. 29; H. Pietrzkowski, [w:] T. Ereciński (red.), *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 112 i n.; M. Muliński, *Postępowanie...*, *op. cit.*, s. 1, który wskazuje, że postępowanie to służy ustaleniu, czy istnieją podstawy do przymusowego wykonania zobowiązania ciężącego na dłużniku.

⁶² Zob. M. Muliński, *Postępowanie...*, *op. cit.*, s. 1.

⁶³ H. Mądrzak, *Funkcja...*, *op. cit.*, s. 208.

⁶⁴ I. Gil, P. Gil, *op. cit.*, s. 30.

⁶⁵ H. Mądrzak, *Funkcja...*, *op. cit.*, s. 208 oraz H. Mądrzak, *Zakres...*, *op. cit.*, s. 145–157.

⁶⁶ H. Mądrzak, *Funkcja...*, *op. cit.*, s. 208; tak również J. Turek, *Postępowanie...*, *op. cit.*, s. 149.